

Suomalaisen urheilujournalismin historiasta

Laine, Antti

Artikkelissa tarkastellaan suomalaisen urheilujournalismin historiaa rajautuen urheilun erikoislehtien synnystä televisiourheilun varhaisvuosiin. Aihetta käsitteleviä julkaisuja esitellään lisäksi bibliografiassa kootusti teemasivulla urheilujournalismin historia ja kirja-arvostelut.

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

Kansikuva:

Hiihtäjä Kalevi Hämäläinen haastateltavana Salpausselällä vuonna 1962.

© TAHTO / Urheilumuseo

Lähde:

Laine, A. 2022. Suomalaisen urheilujournalismin historiasta.

Julkaistu verkkosivustolla Suomalaisen urheilujournalismin bibliografia:

<https://doi.org/10.17011/jyustudies/2>

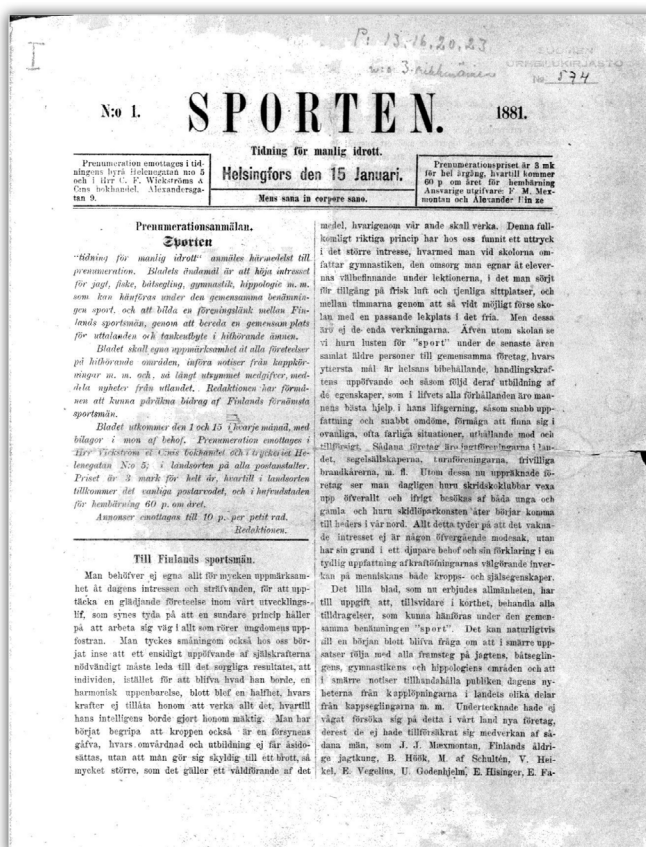
JYU Studies 2 - ISBN 978-951-39-9371-9 - ISSN 2814-8843

Urheilun erikoislehdet luovat perustan urheilujournalismille

Suomalaiset sanomalehdet eivät olleet vielä 1800-luvun lopussa erityisen kiinnostuneita urheilusta ja sille uhratut palstatilat jäivät vähäisiksi. Päivälehdessä (vuodesta 1904 alkaen Helsingin Sanomat) tosin käytettiin jo vuonna 1898 vinjettiä "Urheilun alalta",^[1] mutta käytännössä sanomalehdet innostuivat vuosisadan vaihteessa urheilusta vain olympiakisojen ja muutamien kotimaisten suurtaapahtumien yhteydessä.^[2]

Tämän seurauksena urheilulle vihkiytyneet alkoivat perustaa urheilun erikoislehtiä, joilla on maassamme mittavat perinteet. Ne ovat muodostaneet perustan urheilujournalismille. Markkinat urheilulehdistölle avautuivat modernin urheilun synnyn ja laajenemisen myötä 1800-luvun lopulla. Suomalaisen urheilulehdistön syntyvaihe ajoittuu 1880-luvun ja 1920-luvun väliseen kauteen, jolloin urheilusta tuli aate, jonka sanomaa piti levittää mahdollisimman monille. Ensimmäinen Suomessa julkaistu urheilulehti oli ruotsinkielinen Sporten (1881–1895), jonka Alexander Hintze perusti Mikko Maexmontan kanssa.^{[3][4][5]} Hintze, joka oli varsinaiselta amatiltaan kieltenopettaja, on nimetty Suomen ensimmäiseksi urheilutoimittajaksi.^{[6][7]}

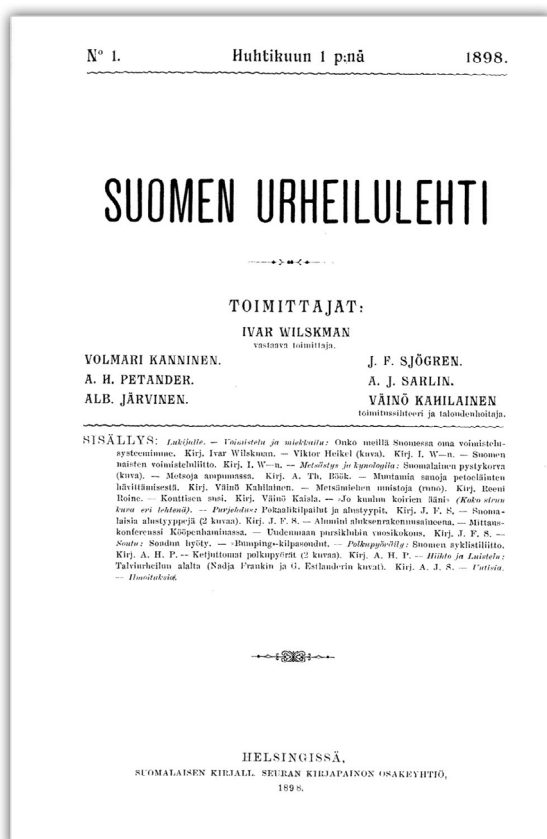
Alkuvuosina ruotsinkieliselle yläluokalle suunnattu ja lehden kanteen kirjatusti miesten urheiluun (tidning för manlig idrott) keskittynyt Sporten käsitteli muun muassa metsästystä, kalastusta ja purjehdusta.^{[8][9]} Lehden toimituspolitiikka oli sävyltään opettavaista ja tulosoitoitunutta. Journalistiset mallinsa se haki Ruotsista.^[10] Heti Sportenin avausnumerossa sen tavoitteeksi kerrottiin kiinnostuksen lisäämi-

Suomen ensimmäinen urheilulehti oli ruotsinkielinen Sporten, jonka avausnumero ilmestyi 15.1.1881. Osana lehden vinjettiä luki Mens sana in corpore sano eli terve sielu terveessä ruumiissa. © TAHTO / Urheilumuseo

nen kaikenlaiseen urheiluun. Lisäksi lehti pyrki yhdistämään urheiluväkeä toimien keskustelufoorumina aiheesta kiinnostuneille.^[11] Useisiin seuraajiinsa verrattuna Sporten osoittautui elinvoimaiseksi. Se oli monipuolinen ja huolellisesti toimitettu lehti, joka ilmestyi 14 vuoden ajan luoden samalla suomalaisen urheilulehden mallin vuosikymmeniksi eteenpäin.^[12]

Suomenkielisten haave omasta urheilulehdestä toteutui vuonna 1886, kun Onni Ruuthin toimittamana aloitettiin Uljas-lehden julkaiseminen. Tämä ”urheilun ja reippauden edustajaksi” itseään nimittänyt lehti eli kuitenkin vain kahden ilmestymisvuoden ajan, joten sen merkitys jäi vähäiseksi.^[13] [14] Markkinat eivät vielä tuolloin olleet kypsiä suomenkieliselle urheilun erikoislehdelle. Toisaalta ratkaiseva virhe saatettiin tehdä lehden aihevalinnoissa. Uljaksessa raportoitiin samoista lajeista kuin Sportenissa, jotka eivät kelvanneet suomenkieliselle lukijakunnalle.^[15] On myös esitetty arvioita, että lehti olisi jäänyt yhden miehen yritykseksi ja menehtynyt asianomaisen ajan puutteeseen, ei taloudellisiin vaikeuksiin.^[16]

Suomen Urheilulehti on maailman toiseksi vanhin edelleen ilmestynvä urheilun erikoislehti. Sen ensimmäinen numero ilmestyi 1.4.1898. © TAHTO / Urheilumuseo

Uljaksen lakkauttamisesta kesti kymmenen vuotta ennen kuin perustettiin seuraava suomenkielinen urheilulehti. Pääasiassa Ivar Wilskmanin voimin vuonna 1897 julkaistu Urheilija tyrehtyi kuitenkin kuuteen numeroon. Epäonnistumisesta huolimatta urheilun monitoimimiehenä tunnettu Wilskman lähti jo seuraavana vuonna uuteen yritykseen perustaen Suomen Urheilulehden. Alkuvaikeuksien jälkeen siitä muodostui Suomen urheilulehdistön näkyvin edustaja. Monet sen lukijat levittivät urheilun aatetta opetuksellisesti lehden synnyttämän innostuksen ja antamien ohjeiden kannustamina, mikä oli alkuvaiheessa urheilulehdistön keskeinen ominaispiirre. Urheilun erikoislehtien palstoilla välitettiin urheilun ihanteellisuuden sanomaa, kerrottiin lajeista ja pohdittiin vakavasti urheilun ideologisia kysymyksiä.^[17]

Urheilulehdissä tehtiin myös ehdotuksia urheilujärjestöjen äänenkannattajakysymyksissä ja pyydettiin tukea jäseniltä. Juttujen otsikoissa esimerkiksi kysyttiin, Haluatteko, Työväen Urheiluliiton naisjäsenet, pitää oman äänenkannattajanne,^[18] ja huudahdettiin, Urheilumiehet äänenkannattajaansa tukemaan!^[19] Paljolti urheilulehdistön ja erityisesti Suomen Urheilulehden ansiota on, että nykyaikainen urheilu tuli Suomessa niin nopeasti tunnetuksi.

Suomen Urheilulehti oli sen varhaisvuosina kirjaimellisesti Wilskmanin lehti, sillä hän kirjoitti valtaosan sen jutuista ja maksoi myös kulut omasta kukkarostaan. Toimitustyö tapahtui Wilskmanin kotona, mistä käsikirjoitusliuskat vietiin kirjapainoon. Kun lehdet oli painettu, ne tuotiin hevoskyydillä takaisin Wilskmanin kotiin, missä koko perhe osallistui lehden postittamiseen.^[20]

"Suomen urheilun isäksi" nimetty, Helsingin yliopiston voimistelulaitoksen opettaja, Ivar Wilskman (1854–1932) Urheilulehden toimitustyössä vuonna 1908. © TAHTO / Urheilumuseo

Kilpaurheilun hegemonia syrjäytti urheilun ihanteellisuuden Suomen Urheilulehdessä melko nopeasti. Tämän takia lehteä alettiin työväen piirissä pitää puolueellisena ja "kuivana kilpailukronikkana". Vuonna 1906 virallisesti perustetun Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton (SVUL) johto yritti vakuutella lehden tasapuolisuutta ja piti työväen suunnittelemaa kilpailijaa tarpeet-

tomana. Työvään urheilulehtihanke kuitenkin eteni SVUL:n työläisseurojen keskuudessa rinnakkain työvään urheiluliittohankkeen kanssa. Vuoden 1917 kesäkuussa, jo ennen Työvään Urheiluliiton (TUL) perustamista (1919), ilmestyi Työvään Urheilulehden (1917–1930) näytenumero. Perustettu lehti kytkettiin heti olennaiseksi osaksi suomalaista työväänliikettä. Se pyrki välittämään liikunnasta toisenlaista tietoa kuin porvarillinen kollegansa ja lisäksi lehdeillä oli yhteiskunnallisia tavoitteita. Samalla suomalainen urheilulehdistö politisoitui.^{[21][22]}

Työvään Urheilulehden kohtaloksi koitui työväänliikkeen sisäinen kahtiajako, mikä näkyi katkerana myös TUL:ssa ja sen äänenkannattajassa. Vuonna 1927 työväänliikkeen sosialidemokraatit perustivat TUL-lehden. Kun kamppailu TUL:n sisällä päättyi sosialidemokraattien voittoon, päättyi samalla kommunisteille jääneen Työvään Urheilulehden taival. TUL-lehdestä tuli TUL:n uusi pää-äänenkannattaja. Suurimman osan varhaishistoriaansa TUL-lehti kärsi pahoista taloudellisista vaikeuksista.^[23] Porvarillisesta Suomen Urheilulehdestä sen sijaan rakentui maan johtava urheilujulkaisu vuosikymmenien ajaksi. Lehden kukoistuskauti ajoittui toista maailmansotaa edeltäneeseen aikaan. Berliinin olympiavuonna 1936 Suomen Urheilulehden levikki ylitti 30 000 kappaleen rajan. Suomessa ilmestyi tällöin vain muutama sanomalehti, jotka ylsivät sitä suurempaan levikkiin. Parhaimmillaan Suomen Urheilulehteä julkaistiin kolmesti viikossa. Lehden tekemisessä ovat Wilskmanin ohella olleet mukana monet muutkin historiallisesti merkittävät urheilumiehet, kuten Martti Jukola, Lauri ”Tahko” Pihkala ja Harri Eljanko.^{[24][25]}

Urheilulehdistö loi suomalaisen urheilujournalismin perustan ja opetti yleisön ”lukemaan urheilua”.^[26] Samalla urheilujournalismiin iskostuivat monet sitä edelleen luonnehtivat ominaispiirteet: kaavamaisuus, kilpaurheilukeskeisyys, kritiikittömyys, suorituskeskeinen konkreettisuus, sankarihakuisuus ja uskollisuus kansallisesti merkittävälle lajeille. Maamme 1920- ja 1930-lukujen tunnetuimpia urheilutoimittajia on luonnehdittu muun muassa intomielisiksi urheilun matkasaarnaajiksi.^[27] Eikä syyttä, sillä esimerkiksi yksi suomalaisen urheilujournalismin pioneereista, filosofian tohtori Martti Jukola, oli Pariisin vuoden 1924 olympialaisissa sekä kilpailijana että Urheilulehden raportoijana.^[28] Urheilulehden päätoimittajaksi 1930-luvulla tulleen Jukolan määritelmä lehden linjasta kuvastaa hyvin alan lehdistön kritiikitöntä, urheilua edistävää suuntausta: ”Urheilulehti arvostelee oman harkintansa mukaan kaikkea urheilutoimintaa. Sen johtavia periaatteita ovat: 1. koko maan etu, 2. urheiluharrastuksen syventäminen ja 3. urheilumme kansainvälinen edustusvoima. Mitään bulevardisensaa-

tiota emme kuitenkaan tule etsimään emmekä sellaisilla halventamaan urheiluamme yleisön silmissä, mutta milloin suora sana on paikallaan, se lausutaan.”^[29] Urheilun erikoislehdistä tavat siirtyivät sanomalehdistöön ja radioon sekä näistä edelleen televisioon.^[30]

Urheilu sanomalehtien palstoille

Suomi vapautui vuoden 1905 suurlakon jälkeen muutamaksi vuodeksi Venäjän keskusvallan tiukasta otteesta. Sanomalehtien sensuuri höllentyi, yhteiskunnallinen keskustelu vilkastui ja myös urheiluliikkeen nousu alkoi.^[31] Urheilulehdistö oli lisännyt kiinnostusta urheiluun, mutta urheiluliikkeen laajetessa suureen yleisöön kohdistuvasta tiedottamisesta alkoi huolehtia nopeasti kehittyvä sanomalehdistö.^[32] Sanomalehdet valpastuivat ensin Ateenan (1906) ja erityisesti Lontoon (1908) olympiakisojen suomalaisvoittojen myötä huomaamaan urheilun yhteiskunnallisen merkityksen.^[33] Kysymys oli nimenomaan kilpaurheilusta, joka tavoitti harrastajia kaikista yhteiskuntaluokista. Urheiluliike keräsi yhä enemmän ihmisiä pariinsa, mikä puolestaan lisäsi aihepiirin yleistä kiinnostavuutta. Pärjätäkseen lehtien levikkikilpailussa sanomalehdet värväsivätkin 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä itselleen urheilukirjoittajia. Samalla urheilujuttujen määrä moninkertaistui.^[34] Ruotsinkielinen Hufvudstadsbladet oli ensimmäinen sanomalehti, joka palkkasi sivutoimisen urheilutoimittajan vuonna 1902. Hän oli rautatievirkamies ja kirjanpitäjä Uno Westerholm.^[35] Varmuutta suomalaisen sanomalehden ensimmäisestä päätoimisesta urheilutoimittajasta ei ole.^[36]

Urheilujournalismin syntyä ja kehitystä suomalaisessa päivälehdistössä lissensiaattityössään tutkineen Seppo Pänkäläisen^[37] mukaan on vaikea nimetä tiettyä ajankohtaa, jolloin urheilujournalismi olisi vakiintunut päivälehdistöön. Sen sijaan hän osoittaa merkittäviä kehitystä kiihdyttäneitä vuosia. Näistä kaksi ensimmäistä kohdistui Ruotsiin. Ensimmäinen oli 1891, jolloin Tukholmassa järjestettiin pohjoismaisittain suositut voimistelujuhlat ja seuraava Tukholman olympialaiset vuonna 1912.^[38]

Lontoon 1908 olympiakisoista oli julkaistu maamme sanomalehdissä juttuja ja pitkällä viiveellä joitain valokuviaakin, mutta vasta Tukholman kisat nostivat Suomessa urheilun elämänilmiönä kaikkien kansankerrosten tietoisuuteen. Lyhyt laivayhteys länsinaapuriin mahdollisti sen, että tulokset saatiin sähköinä seuraavan päivän lehteen ja valokuvatkin vain vuorokau-

den viiveellä.^[39] Urheilusta tuli kansallinen puheenaihe. Lehdistön ennakkoartikkelit olivat virittäneet ihmiset seuraamaan kisoja ja voittoiset tulokset Tukholmasta tarjosivat aineksia sankaritarinoihin. Sanomalehtien toimituksien puhelimet pirisivät, kun malttamattomat penkkiurheilijat kaipa-
pasivat tuoreita tietoja. Lehdet asettivat sähkösanomia luettaviksi toimitus-
ten ulkopuolelle, jossa niitä odotteli runsaat väkijoukot. Nationalistiset tun-
temukset vahvistuivat, kun ”Eläköön-huudot” kaikuivat menestysuutisten
innoittamina.^[40]

Kolmanneksi suomalaisen urheilujournalismin kehitystä kiihdyttäneek-
si ajankohdaksi Pänkäläinen^[41] nimeää vuoden 1920, jolloin järjestettiin
olympialaiset Antwerpenissä. Ensimmäinen maailmasota oli hidastanut Tuk-
holman kisojen vauhdittamaa urheilun ja sitä seuraavan urheilujournalismin
nousua maassamme, minkä takia vasta Antwerpenin kisoista käynnistyneel-
lä vuosikymmenellä sanomalehtiin vakiintuivat laajat urheiluosastot.^[42]
Urheiluliike oli 1920-luvulla niin vahva, että se saattoi tarjota melko ta-
saisesti juttuaiheita. Urheiluaineiston määrä sanomalehdissä lisääntyikin
huomattavasti. Suomalaisen sanomalehtikentän urheilujournalistisena
edelläkävijänä voidaan pitää Turun Sanomia, jolle 1920-luku oli urheilujour-
nalismin vahvan kehittämisen aikaa.^[43] Olympiavuonna 1920 lehden toi-
mitetusta tilasta neljä prosenttia oli urheilua. Vuonna 1930, joka ei edes ol-
lut olympiavuosi, vastaava lukema oli jo yli kymmenen prosenttia. Kyse oli
urheiluun panostaneesta lehdestä, mutta suuntaus oli sama muissakin sa-
nomalehdissä. Riemujuhlia urheilu vietti seitsenpäiväisten sanomalehtien
maanantainnumeroissa, joiden sisällöstä saattoi tiettyinä päivinä olla urhei-
lua yli puolet.^[44]

Urheilun yhteiskunnallinen merkitys oli kasvanut toista maailmansotaa
edeltäneessä Suomessa niin huomattavaksi, ettei päivälehdistö yksinker-
taisesti voinut sivuuttaa sitä uskottavuuttaan horjuttamatta. Urheiluaineis-
ton kasvuun vaikutti myös päivälehtien ilmestymiskertojen ja sivumäärien
lisääntyminen. Sanomalehtien siirtyminen seitsenpäiväisyyteen olisi ollut
paljon takkuisempaa ilman viikonvaihteen urheilua. Pidettyjä urheilusivuja
oli helpompi lisätä kuin panostaa muuhun uutistoimintaan.^[45]^[46]

Pelkkä tilan täyttäminen ei kuitenkaan selitä urheiluaineiston lisääntymistä
sanomalehdissä. Lehdistön toimintaympäristössä tapahtui 1930-luvun
taitteessa muutoksia. Lehdet irtautuivat henkisestä kodistaan ja siirtyivät
puhtaammin liikeyrityksiksi.^[47]^[48] Siirtyminen varsinaiseen kaupallisen
lehdistön vaiheeseen tosin paikannetaan Suomessa vasta toisen maailman-
sodan jälkeiseen aikaan, mutta joka tapauksessa jo ennen sotavuosia sano-

malehdistön vakavahenkisyys oli vähentynyt ja viihteellisyys lisääntynyt.^[49]

Urheilu-uutisointi soveltui hyvin vauhdittamaan lehdistöarvojen viihteellistymistä. Samoihin aikoihin urheiluraportoinnissa siirryttiin päivälehdistön, urheiluliikkeen ja yleisön edut leikkaavaan aikaan, mikä mahdollisti niin sanotun professionaalisen urheilujournalismin synnyn. Urheilu sai vakavasti otettavan aseman Suomen sanomalehdistössä, kun toimittajat alkoivat luoda myös journalismin kautta syntynyttä ja urheiluliikkeestä riippumatonta urheilun maailmaa. Vielä 1920- ja 1930-luvuilla urheilujournalistiksi oli tultu käytännössä pelkästään ”urheilukentän kautta”, mistä johtuen alan alkutaivalta väritti lapsenomaisen usko urheiluun ja innostuneisuus. Tämän jälkeenkin urheilujournalismi tosin säilyi journalismin alana, jolla oli pitkään poikkeuksellisen läheiset suhteet raportoinnin kohteeseensa.^[50] Tietyissä tapauksissa suhteiden on edelleenkin havaittu olevan turhan läheiset.^[51]

Vuonna 1931 urheilutoimittajat perustivat Urheilutoimittajien Kerhon (vuodesta 1951 Urheilutoimittajain Liitto). Kerhon ensimmäinen puheenjohtaja oli Suomen Urheilulehden päätoimittajana tällöin toiminut Martti Jukola.^[52] Aivan kuten moni muukin asia Suomessa, myös urheilutoimittajien oman yhdistyksen perustaminen sai alkunsa tai ainakin ideansa Ruotsista.^[53] Samana vuonna, kun Urheilutoimittajien Kerhon toiminta käynnistyi, Helsingin Sanomat perusti ensimmäisenä suomalaisena sanomalehtenä vakituisen urheilutoimituksen. Lehden silloinen päätoimittaja Eljas Erkkö ymmärsi urheilun merkityksen lehtien levikkikilpailussa. Tällöin Helsingin seudulla oli vain tusinan verran päätoimisia urheilutoimittajia. Muut lehdet seurasivat kuitenkin Helsingin Sanomien esimerkkiä, mikä puolestaan vauhditti päätoimisten urheilutoimittajien ammattikunnan syntyä 1930-luvulla.^[54] Suurimpaan osaan päivälehtiä vakituinen urheilutoimittajan vakanssi perustettiin tosin vasta sodan jälkeen vuonna 1948.^[55]

Joka tapauksessa urheilulehdistö, joka ei pystynyt kilpailemaan nopeudessa päivälehtien kanssa, oli viimeistään 1920-luvulta lähtien alkanut asteittain menettää urheilujournalistista etulyöntiasemaansa päivälehdistölle.^[56] Se ei kuitenkaan tyrehtyttänyt niiden suosiota. Kyse oli ennemminkin journalististen toimintamahdollisuuksien rajoittamisesta. Samanaikaisesti myös liikuntakulttuuri monipuolistui, mikä vastavuoroisesti rajoitti sanomalehtien urheiluraportointia: urheilun koko kenttää ei ollut mahdollista paketoida sanomalehtien urheilusivuille. Sanomalehdet ratkaisivat problematiikan panostamalla voimakkaasti suosituimpien lajien kilpa- ja huippu-urheiluun, tulos- ja urheilijakeskeistä raportointia suosien. Tämä puolestaan helpot-

ti urheilulehdistön ilmestymisen edellytyksiä. Urheilulehtien rooliksi jäi taustakirjoittelu, henkilökuvaukset, analyysit sekä muiden sanomalehtien sivuilta pois jääneiden sisältöjen raportointi.^[57] Pian urheiluraportoinnin muotoa joutuivat pohtimaan myös päivälehdet, sillä mediakentälle ilmestyi nopeuden merkitystä korostanut uusi peluri, radio.^[58]

Urheilutoimittajia työskentelemässä Helsingin vuoden 1952 olympiakisoissa maantiepyöräilyreitillä. Teksti "RADIO tuo kisat kotiin" oli näkyvästi esillä kisojen suorituspaikoilla. © TAHTO / Urheilumuseo

Sähköiset viestimet haastavat lehdistön

Suomen Yleisradio aloitti toimintansa vuonna 1926. Urheilu otettiin radiolähetysten ohjelmistoon alusta alkaen.^[59] Ensimmäinen suurta yleisöä kiinnostanut urheiluselostus välitettiin vuonna 1927 yleisurheilun Suomi–Ruotsi-maaottelusta.^[60] Kaksi vuotta myöhemmin, tällöinkin yleisurheilun Suomi–Ruotsi-maaottelusta, Eläintarhan kentältä Helsingistä lähetettiin radion ensimmäinen suora urheiluselostus.^[61]

Selostajalegenda Paavo Noponen^[62] kuvaa tapahtumaa värikkäästi: "Radio suggeroi suomalaiskodit urheilun transsiin suorassa lähetyksessä ensi keran Eläintarhasta. Päivä oli lauantai syyskuun seitsemäs vuonna 1929. Sulo Kolkka selosti yleisurheilun kolmannen Ruotsi-ottelun." Urheiluselostuk-

sien määrä kasvoi nopeasti 1930-luvulla, vaikka alussa toiminta takeltelikin. Ongelmia aiheuttivat ennen kaikkea ulkomailta välitettävien kisatapah-
tumien lähetyskustannusten kalleus ja lähetysoikeudelliset kiistat lähinnä
kotimaisten tapahtumajärjestäjien kanssa.^[63] ^[64] Ongelmat olivat saman-
kaltaisia kuin Ruotsissa ja osaan niistä haettiin yhteispohjoismaisia rat-
kaisuja.^[65]

Vuoden 1939 alkuun saakka Yleisradio käytti urheiluohjelmien selostami-
seen pelkästään avustajia. Yleisradion selostusohjelmien ensimmäiseksi
erikoismieheksi nimetään Martti Jukola, jonka selostustyyli sopi erityisen
hyvin urheilutapahtumien välittämiseen. Häntä pidetäänkin suomalaisen
tapahtumalähtöisen urheiluselostuksen isänä.^[66] Yleisradion selostajana,
Suomen Urheilulehden päätoimittajana ja lisäksi muun muassa lukuisien
klassikoiksi kohonneiden urheilukirjojen kirjoittajana toimineen Jukolan
ansiot urheilutoimittajana hakevat vertaansa.^[67]

Jukola oli patriootti, joka urhei-
lua käsitellessään loi ensimmäi-
set sankarikuvat.^[68] Eläintarhassa
vuoden 1932 kesällä juostun 5000
metrin maailmanennätysjuoksun
radioselostus kuvaa Jukolan menoa
dramaattisessa kiihdytyksessään.
”... Vielä kappale kierrettä ja pit-
kä, pitkä suora sivu raivoksi tulleen
pääparvekkeen edessä. Iso-Hol-
lo kiskaisee loppusivun alkaessa
viimeisen kerran Lehtisen rinnalle.
Molemmat kiristävät sydäntä raate-
levasti päät takakenoon painu-
neina. Voimien pisaraakaan ei saa
jääda tähteeksi. Infernaalinen jyly
huojuttaa Eläintarhan lahoa aita...
mikrofoonimies juoksee aidan vier-
essä ja päästää suoraa huutoa...
kovaääniset jyrisevät ja paukkuvat
kautta maan... kahvipannut kiehu-
vat yli... emäntä pudottaa tarjotti-
mensa... pojat ja tyttävät puristavat
isää korisevasta kurkusta... koira
ulvoo eteisessä kuin tapettava...”^[69]

Monet varhaisista urheilutoimittajista olivat kansallisesti merkittäviä urheilun monitoimimiehiä. Lauri "Tahko" Pihkala (vas.) ja Martti Jukola työn touhussa yleisurheilun Suomi-Ruotsi-maaottelussa Tukholmassa vuonna 1931. © TAHTO / Urheilumuseo

Legendaarisin Jukolan selostuksista lienee Berliinin vuoden 1936 olympiakisojen 10 000 metrin juoksu, joka päättyi suomalaisten kolmoisvoittoon. Pysyvimmin juoksun suomalaismenestyjien sijaan, puhumattakaan heidän maaliintulojärjestyksestä, radiokuuntelijoiden mieleen taisi kuitenkin jäädä juoksussa neljänneksi tulleen japanilaisen Kohei Murakoson sukunimi, jota Jukola toisteli juoksun loppuvaiheissa tiiviisti: ”Murakoso jää, Murakoso jää.” Selostus on kuunneltavissa Ylen Elävästä arkistosta. Urheilun radioeslostuksien painoarvosta kertoo, että samalla Murakososta tuli Suomessa tunnetumpi kuin kenestäkään japanilaisesta häntä ennen. Suomen Yleisradion ensimmäinen vakinainen selostaja Jukola ei kuitenkaan ollut. Toimessa aloitti vuoden 1939 ensimmäisenä päivänä Pekka Tiilikainen. Myöhemmin samana vuonna Jukolasta tuli Yleisradion selostusosaston esimies.^[70]

Sotavuosina siihen saakka suosiotaan voimakkaasti kasvattanut urheilutoiminta lamaantui ja urheilujournalismin kehitys pysähtyi. Suomelle vuodeksi 1940 myönnetyt olympiakisat peruutettiin ja reportterit rekrytoitiin sotaväkeen. Sota-ajasta kärsi luonnollisesti myös päivälehtien ja radion urheiluraportointi sekä erityisesti urheilulehdistö. Urheilulehdet olivat eläneet sotavuosiin saakka voimallisina päivälehtien ja radion samanaikaisesta urheiluraportoinnin yleistymisestä huolimatta. Sota-aikana niitä ei kuitenkaan pidetty yhteiskunnallisesti kovinkaan tärkeinä. Näin oli loogista, että valtiovallan määräämä paperisäännöstely kohdistui juuri urheilulehdistöön saatellen sen taantumaan.^[71]

Sodan jälkeen Suomen urheiluelämä ja urheilujournalismi kohosivat melko ripeästi sotaa edeltäneeseen asemaansa. Sodan päättymisestä alkoi myös urheilulehdistön uusi kasvun kausi, jonka takana oli pääosin urheilun ja sen järjestökentän laajeneminen. Erikoisliitoilla, piireillä ja seuroilla syntyi tarve omaan lehteen. Myös kaupalliset tavoitteet synnyttivät uusia urheilulehtiä.^[72] Sotaa edeltäneisiin kukoistusvuosiin urheilulehdistö ei enää kuitenkaan palannut. Päivälehdistön, radion ja 1950-luvun lopulla tuloaan tehneen television uutiskilpailu rajoitti urheilulehtien toimintaedellytyksiä. Kuluttajien uutiskäsitys muuttui, kun nopeuden merkitys uutisvalttina kasvoi.^[73]

Sähköiset viestintävälineet korostivat omien toimittajiensa roolia sanomalehtiä tehokkaammin. Erityisesti radiossa toimittajan persoonalle jäi enemmän tilaa kuin tarkemmin rajatuissa sanomalehtien urheilujutuissa. Tästä syystä radion sinivalkoiset äänet, Martti Jukolan jälkeen erityisesti Pekka Tiilikainen ja hänen aisaparinaan 1950-luvulla tunnetuksi tullut Paavo Noponen, nousivat suuren yleisön tietoisuuteen huomattavasti lehditoimittajia paremmin. Vastaava ilmiö on havaittu myös muissa Pohjois-

maissa. Esimerkiksi Ruotsissa Lennart ”den gliider in i mååå” Hyland kohosi 1950–1960-luvuilla kaikkien urheilua seuraavien tietoisuuteen. Hyland huudahti ”den glider in i mål, den gliider in i mååå...” (kiekko liukuu maaliin) Ruotsin viimeistellessä 5–3 voittolukemat tyhjiin Kanadan maalin vuoden 1962 jääkiekon MM-kilpailuissa. Ruotsalaiset käyttivät huudahdusta vuoden 1995 jääkiekon MM-kotikisojaan varten tekemässä kannustuslaulussa, jonka suomalaiset kisat voitettuaan ”omivat” käyttöönsä.^[74]^[75]

Voitto Raatikainen (vas.), Paavo Noponen (kesk.) ja Pekka Tiilikainen (oik.), selostamassa Suomi–Ruotsi-yleisurheilumaaottelua Yleisradiolle Olympiastadionin vanhassa selostamossa vuonna 1968. © TAHTO / Urheilumuseo

Toisaalta radioselostukset myös ikään kuin alleviivasivat tärkeitä asioita ja toivat sanomalehtien urheilujournalismillekin lisää painoarvoa. Lehdissä urheilutoimittajien roolia pyrittiin korostamaan esimerkiksi persoonallisella tyyllillä kirjoitetuilla pakinoilla ja tekemällä erikseen juttuja siitä, että juuri meidän toimittajamme matkustaa arvokisoihin.^[76] Radion alkuaikoina suomalainen sanomalehdistö piti myös jonkin aikaa käsissään kokonaan toisenlaista kilpailuvalttia, keinoa kontrolloida Yleisradion uutisvälitystä. Uutisaineistoa radiolle ja sanomalehdille välitti sama tahoa, Suomen Tietotoimisto (STT). Tämä oli sanomalehdistön omistama ja näin sanomalehdet saattoivat määrätä Yleisradion saamista uutisista, ennen kaikkea niiden tuoreudesta ja kustannuksista.^[77]^[78]

Sähköisten kilpailijoiden vaikutuksesta kronologisten tapahtumareferaatien merkitys sanomalehdissä joka tapauksessa väheni ja otsikoinnin merkitys korostui. Kuvien käyttöä lisättiin ja niiden kokoja kasvatettiin. Urheilijoista alettiin julkaista henkilöjuttuja. Yhdeksi uutisaseeksi sanomalehdet kehittivät lisäksi ensin radion ja sittemmin television toiminnan mediakriittisen raportoinnin. Tässä oli pitkään kiusaantumista sen vuoksi, että – STT:n uutisten ”viivytyksvaltista” huolimatta – radion ja television vuoksi lehtien oli entistä vaikeampi saada suurista urheilukilpailuista isoja uutisvoittoja. Sähköiset kilpailijat olivat useimmiten ehtineet kertoa tärkeimmät uutiset siinä

vaiheessa, kun lehdet olivat tavoittaneet lukijat.^[79]

Television koelähetykset alkoivat Suomessa 1950-luvun puolivälissä. Koevaiheeseen sijoittuu ensimmäinen suora urheilutapahtuman televisiointi, joka oli vuoden 1957 helmikuussa Helsingin olympiastadionilla pelattu jääpallon MM-ottelu Suomi–Ruotsi. Säännölliseksi lähetystoiminta muuttui seuraavan vuoden alussa, mutta keskeiseksi joukkotiedotusvälineeksi televisio yleistyi Suomessa vasta 1960-luvulla.^[80] Erityisesti Rooman 1960 olympiakisat vauhdittivat television katselulupien määrän kasvua.^[81] Tällöin televisiossa palattiin aiemmin kesällä 3–4 iltaan rajoittuneista lähetyspäivistä jokapäiväisyyteen. Yleisradiossa tiedettiin, että urheilulähetysten avulla televisio leviäisi, sillä sama oli koettu radion kohdalla.^[82]

Yleisradion televisiourheilun alkuvuosikymmenten tunnettu toimittajakvartetti Urheiluruudun 40-vuotisjuhlassa vuonna 2003. Alarivissä Seppo Kangas (vas.) ja Pentti Salmi, ylärivissä Anssi Kukkonen (vas.) ja Juha Jokinen. © Yle / Heli Sorjonen

Ensimmäiseksi television urheilutoimittajaksi palkattiin Anssi Kukkonen vuonna 1961.^[83] Vaikka televisiossa toimittajan persoonan ei ole koettu korostuvan yhtä paljon kuin radiossa, televisiourheilun alkuvaiheet Suomessa henkilöityivät pitkälti juuri toimittajiin, Kukkoseen ja hänen aisapariinsa Seppo Kannakseen.^[84] Osaltaan tästä kertoo ironisesti se, että vuonna 1963 ensimmäistä kertaa lähetetyn Urheiluruudun introssa, joka oli piirretty mustavalkofilmiksi, kukko juoksi yli kannaksen.^[85] Kukkonen ja Kannaksen ohella Yleisradion televisiourheilun alkuvuosikymmenten tunnetumpiin tekijöihin lukeutuvat Juha Jokinen ja Pentti Salmi.

Teksti pohjautuu Antti Laineen väitösmonografiaan Urheilujournalismin Suomi–Ruotsi-maaottelu (Laine 2011), jossa tutkimuskohteena on suomalaisten ja ruotsalaisten iltapäivälehtien urheilu-uutisointi.

Viitteet

- [1] Arponen, A. O. 1991. Amatööreistä ammattilaisiksi. Helsinki: Urheilutoimittajien liitto, 16.
- [2] Perko, T. 1991. Iäkäs urheilulehdistömme. Teoksessa P. Tommila (toim.) Suomen lehdistön historia 9. Kuopio: Kustannuskiila, 219–261.
- [3] Pänkäläinen, S. 1991. Urheilujournalismin synty ja kehitys suomalaisessa päivälehdissä ennen vuotta 1945. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Licensiaattityö, 147.
- [4] Pänkäläinen, S. 1998a. Lyhyt johdatus suomalaiseen urheilujournalismiin ja sen tutkimuksen historiaan. Teoksessa A. Halmesvirta & H. Roiko-Jokela (toim.) Urheilu, historia ja julkisuus. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 1998. Jyväskylä: Atena, 45–54.
- [5] Perko 1991.
- [6] Arponen 1991, 8–9.
- [7] Karppinen, L. & Tanhuanpää, A. 2016. Ammattilaisia ja moniosaajia: Urheilutoimittajain Liitto 1931–2016. Helsinki: Urheilutoimittajain Liitto ry, 13.
- [8] Wuolio, E-L. 1982. Suomen liikuntahistoria. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisuja 88. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 101.
- [9] Perko 1991.
- [10] Pänkäläinen 1991, 147.
- [11] Arponen 1991, 8; Karppinen & Tanhuanpää 2016, 11–12.
- [12] Wuolio 1982, 102–104; Perko 1991.
- [13] Wuolio 1982, 104.
- [14] Laine, L. 1984. Vapaaehtoisten järjestöjen kehitys ruumiinkulttuurin alueella Suomessa v. 1856–1917. I-osa. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu 93 A. Helsinki: Liikuntatieteellinen Seura, 53–54.
- [15] Pänkäläinen 1991, 148.
- [16] Ks. Wuolio 1982, 104–105; Arponen 1991, 10–11; Perko 1991.
- [17] Perko 1991; ks. myös Wuolio 1982, 105–107.
- [18] Paasonen, H. 1926. Haluatteko, Työväen Urheiluliiton naisjäsenet, pitää oman äänenkannattajanne? Työläisnaisten Urheilulehti, 74–75.
- [19] Teivaala, V. 1928. Urheilumiehet äänenkannattajaansa tukemaan! Suomen Urheilulehti (2), 4–5.
- [20] Arponen 1991, 12.
- [21] Perko 1991.
- [22] Ks. myös Hentilä, S. 1982. Suomen työläisurheilun historia 1. Työväen Urheiluliitto 1919–1944. Hämeenlinna: Karisto, 26–84.
- [23] Perko 1991; ks. myös Hentilä 1982, 26, 207–209.
- [24] Arponen, A. O. 1998a. Tuttu, tuntematon urheilujournalismi. Liikunta & Tiede 35 (4), 27–28.
- [25] Arponen, A. O. 1998b. Tunnettuja urheilutoimittajia. Teoksessa A. Halmesvirta & H. Roiko-Jokela (toim.) Urheilu, historia ja julkisuus. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 1998. Jyväskylä: Atena, 55–78.

- [26] Pänkäläinen, S. 1998b. Suomalainen urheilujournalismi. Liikuntatieteellisen Seuran Impulssi XV. Helsinki: Liikuntatieteellinen Seura, 13–14.
- [27] Kanerva, J. 1998. Urheilereportteri. Teoksessa Välähdyksiä Suomen urheilusta. Helsinki: Suomen Urheilumuseosäätiö, 106–107.
- [28] Arponen 1998b.
- [29] Arponen, A. O. 1997. Satavuotias Suomen urheilulehti. Teoksessa A. Halmesvirta & H. Roiko-Jokela (toim.) Se toinen Paavo Nurmi – ja varjoon jääneet. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 1997. Jyväskylä: Atena, 171–181.
- [30] Pänkäläinen 1998b, 6.
- [31] Karvala, S. 1999. Urheilu myös jakoi katajaista kansaa. Teoksessa H. Roiko-Jokela & E. Sironen Urheilu katsoo peiliin. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 1999. Jyväskylä: Atena, 171–186.
- [32] Heinilä, K. 2000. Millainen rooli urheilujournalismilla on yhteiskunnassa? Teoksessa M. Miettinen (toim.) Haasteena huomisen hyvinvointi – miten liikunta lisää mahdollisuuksia. Jyväskylä: Likes, 273–284.
- [33] Perko 1991.
- [34] Karvala 1999.
- [35] Arponen 1998a.
- [36] Arponen 1991, 18; Karppinen & Tanhuanpää 2016, 15.
- [37] Pänkäläinen 1991.
- [38] Ks. Pänkäläinen 1991, 163–164.
- [39] Hintikka, M. 2012. Uuden urheilujournalismin aika. Teoksessa R. Forsman & V. Tikander (toim.) Tehtävä Tukholmassa: Suomi olympiakisoissa 1912. Helsinki: Suomen urheilumuseosäätiö, 96–103.
- [40] Kokkonen, J. 2012. Penkkiurheiluinnostusta koti-Suomessa. Teoksessa R. Forsman & V. Tikander (toim.) Tehtävä Tukholmassa: Suomi olympiakisoissa 1912. Helsinki: Suomen urheilumuseosäätiö, 104–107.
- [41] Pänkäläinen 1991, 163–164.
- [42] Ks. Tommila, P. & Salokangas, R. 1998. Sanomia kaikille – Suomen lehdistön historia. Helsinki: Edita, 201.
- [34] Pänkäläinen 1991, 165–166, 212.
- [44] Tommila & Salokangas 1998, 202–203.
- [45] Pänkäläinen 1991, 157, 167.
- [46] Keränen, E. 1984. Muuttuva työnkuva. Toimitustyön differentioitumiskehitys Suomen sanomalehdistössä. Helsingin yliopisto. Suomen Sanomalehdistön Historia -projektin julkaisuja 24, 37–39.
- [47] Pänkäläinen 1991, 167–168.
- [48] Pänkäläinen, S. 1997. Urheilujournalismissa paljon mahdollisuuksia. Riittävätkö vanhat eväät? Suomen lehdistö 67 (5), 6–7.
- [49] Ks. esim. Keränen 1984, 32–33; Tommila & Salokangas 1998, 200–210.
- [50] Pänkäläinen 1991, 180, 214; Pänkäläinen 1998b, 5; ks. myös Keränen 1984, 128.

- [51] Ks. Laine, A. & Turtiainen, R. 2018. Urheilujournalismi vallan vahtikoirana? Tapauskohtaisessa tarkastelussa huippu-urheilun muutostyötä käsittelevä uutisointi suomalaisissa sanomalehdissä. *Media & Viestintä* 41(4), 280–301.
Saatavilla verkossa: <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/77461>
- [52] Arponen 1998b.
- [53] Arponen 1991, 20.
- [54] Arponen 1998a; Arponen 1998b; ks. myös Karppinen & Tanhuanpää 2016, 15.
- [55] Keränen 1984, 128–130, 153–154.
- [56] Ks. Pänkäläinen 1991, 157; Perko 1991.
- [57] Perko 1991.
- [58] Virtapohja, K. 1998. Sankarien salaisuudet. Journalistinen draama suomalaista urheilusankaria synnyttämässä. Jyväskylä: Atena, 71.
- [59] Lyytinen, E. 1996. Perustamisesta talvisotaan. Teoksessa E. Lyytinen & T. Vihavainen Yleisradion historia. 1 osa, 1926–1949. Helsinki: Yleisradio, 11–128.
- [60] Hujanen, E. 2007. Lukijakunnan rajamailla. Sanomalehden muuttuvat merkitykset arjessa. Jyväskylän yliopisto. *Jyväskylä studies in humanities* 68, 142.
Saatavilla verkossa: <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/13465>
- [61] Arponen 1998a; Virtapohja 1998, 71–72.
- [62] Noponen, P. 1986. Pekka Tiilikainen, Suomi. Sinivalkoisen äänen legenda 1911–1944. Helsinki: Gummerus, 109.
- [63] Lyytinen 1996, 103–108.
- [64] Ks. myös Salokangas, R. 1996. Yleisradion historia. 2. osa, 1949–1996. Helsinki: Yleisradio, 80.
- [65] Ks. Lyytinen 1996, 105.
- [66] Salomaa, P. 1989. Dokumentaarinen radioilmaisu. Yleisradion tutkimusraportti B1. Helsinki: Yleisradio, 256–264.
- [67] Arponen 1997; Virtapohja 1998, 222.
- [68] Pänkäläinen 1998b, 13.
- [69] Noponen 1986, 118.
- [70] Noponen 1986, 159–160, 206, 224; ks. myös Salomaa 1989, 256–278; Lyytinen 1996.
- [71] Perko 1991; Arponen 1997; ks. myös Lyytinen 1996.
- [72] Perko 1991.
- [73] Virtapohja 1998, 80.
- [74] Ks. Virtapohja 1998, 21, 73.
- [75] Ks. Reimer, B. 2002. Uppspel. Den svenska TV-sportens historia. Stockholm: Stiftelsen Etermedierna i Sverige, 82.
- [76] Virtapohja 1998, 114–115, 222.
- [77] Lyytinen 1996.
- [78] Ks. myös Rantanen, T. 1987. ”STT:n uutisia” sadan vuoden varrelta. Espoo: Weilin+Göös, 31–38.

[79] Virtapohja 1998, 76–80.

[80] Ilmonen, K. 1996. Yleisradion historia. 3. osa, 1926–1996. Helsinki: Yleisradio, 103–108.

[81] Salmi, H. 1992. ”Pyhäkoulujen kilpailija” vai ”kokoava keskipiste”? Suomalaista televisiokeskustelua 1940- ja 1950-luvuilla. Lähikuva 6 (1), 28–37.

[82] Salokangas 1996, 125, 129.

[83] Arponen 1998b.

[84] Virtapohja 1998, 74.

[85] Ks. Yrjä 2003.